

Kinderen onder de grond

Deborah Paalman

Bij 'kinderen onder de grond' wordt al snel gedacht aan kinderen die aan het ravotten zijn in een grote zandverstuiving en daarbij bijvoorbeeld in een vossenhol kruipen.

Archeologen hebben meestal een andere voorstelling van kinderen onder de grond, zij brengen het al snel in verband met hele aardse zaken zoals kindersterfte...

Zoals al bij velen bekend is, werden tijdens archeologische werkzaamheden in de zomer van 2006 op het voormalige Combibadterrein te Dordrecht (onder de ligweide van het vroegere zwembad), 14 middeleeuwse graven gevonden. Tijdens de rioolwerkzaamheden in 2007 onder de aangrenzende Amnesty Internationalweg, werden nog eens 126 menselijke skeletten blootgelegd. Alle graven zijn gelicht en worden nu achter de schermen onderzocht. Het vervolgonderzoek aan de – zeer toepasselijk in dit geval – 'Gravenstraat' is nog steeds volop in gang en inmiddels is er wat meer bekend over de samenstelling van de populatie op het grafveld. Hier lagen namelijk niet alleen volwassenen begraven, maar ook kinderen.

Bij de opgraving van 2006 kon van 10 van de 14 individuen het geslacht worden bepaald: 7 mannen en 3 vrouwen. De gemiddelde sterfteleeftijd van deze groep volwassenen lag rond de 31 jaar. Daarnaast werd een kindje gevonden dat maximaal 2 jaar oud is geworden. Het grafje lag tussen de graven van twee volwassenen in.

Over het algemeen wordt aangenomen dat 25 tot 35% van kinderen in de middeleeuwen vóór hun 5e jaar stierven en dat slechts 50% daadwerkelijk een volwassen leeftijd bereikte.

Middeleeuwse grafkist van een peuter

Graf van vrouw met kindje ernaast / Graf van peuter

Slecht of te weinig eten?

Natuurlijk willen we dan graag weten waaraan het kindje in het graf onder de ligweide van het zwembad is overleden. Mogelijk door gebrek aan bepaalde voedingsstoffen, zoals het geval is bij Engelse ziekte en scheurbuik. Bij het jonge kind werd namelijk 'cribra orbitalia' aangetroffen, wat inhoudt dat de schedel een poreus oogkasdak had. Hoewel deze botafwijking tegenwoordig niet langer direct wordt verbonden aan chronische bloedarmoede (bijvoorbeeld als gevolg van ijzergebrek door een onvolledig dieet, of door een chronische parasitaire infectie), duidt het op de mogelijkheid dat de peuter aan bloedarmoede leed. Of dit ook de doodsoorzaak was, wordt niet duidelijk. Bij de opgraving in 2007 aan de zuidkant van de kerk werden meer kinderen gevonden. Deze kinderen zijn voornamelijk in de bovenste gebruikslagen van de begraafplaats aangetroffen, tussen en naast volwassenen. De onderste (oudere) lagen van de begraafplaats waren beter geconserveerd, maar hier werden nauwelijks skeletten van kinderen gevonden, hoewel ze zeker goed bewaard zouden zijn gebleven als ze daar ook hadden gelegen.

Aangezien kindersterfte tot de 20ste eeuw sowieso altijd hoog is geweest, duidt dit hoogstwaarschijnlijk op een verschil in het ruimtegebruik van de begraafplaats door de eeuwen heen en niet op minder kindersterfte in de oudste periode.¹

Baby's

Het aantal jongvolwassenen (18-25 jaar) lijkt een uitzonderlijk groot deel van het totale aantal volwassenen uit te maken. Tevens lag er een aanzienlijk aantal tieners (12-18 jaar) begraven. Het merendeel van deze tieners en jongvolwassenen betreft waarschijnlijk

vrouwen, aangezien zwangerschap voor deze leeftijdsgroepen de voornaamste risicofactor voor overlijden was. De vondst van minimaal twee jonge vrouwen die mogelijk tijdens de zwangerschap of in het kraambed zijn gestorven, lijkt dit verwachtingspatroon te onderbouwen. Beiden waren samen met hun (ongeboren) baby begraven. Bij de eerste vrouw werden botjes van een baby gevonden in de buikstreek en bij de tweede lagen ze duidelijk tussen de rechterarm en de ribben. Beide vrouwen lagen in de onderste gebruikslaag van de begraafplaats.²

Gezondheidspark

Jong zijn in de late middeleeuwen was dus niet altijd gemakkelijk. De medische wetenschap stond nog in de kinderschoenen en had zich niet gespecialiseerd in kindersterfte of sterfte in het kraambed. In dat kader heeft de middeleeuwse begraafplaats een mooie doorstart gemaakt naar het 'Gezondheidspark', dat nu op dezelfde plek wordt aangelegd.

Menselijke skeletten worden soms ook in de binnenstad gevonden, zoals tijdens de opgraving aan de Elfhuizen (2005). Onder een 19e eeuwse vloertje werden botjes van een baby gevonden. Het kindje zal niet meer dan 2-3 maanden oud zijn geworden. Waarom de zuigeling onder dat vloertje is begraven, is onbekend. Was hier misschien sprake van een overleden kindje dat het resultaat was van een ongewenste zwangerschap? Dit geheim kunnen zelfs archeologen niet opgraven.³

¹ In de jongste fase is om meerdere redenen waarschijnlijk geen sprake van bovengemiddelde kindersterfte als gevolg van epidemieën, waardoor het beeld in vergelijking met de oudste fase zou kunnen worden vertekend. Bovendien is het onwaarschijnlijk dat epidemieslachtoffers werden begraven (meestal bij elkaar) aan de zuid- en zonzant van de kerk, omdat dit de meest begeerde locatie op een begraafplaats was.

² Wie het uitgebreide maar voorlopige verslag wil lezen van de onderzoeken op het toekomstige 'Gezondheidspark' kan dat doen in 'Verdronken dorpen boven water', Sint Elisabethsvloed 1421: geschiedenis en archeologie, onder redactie van Herman A. van Duinen en Cees Esseboom. Uitgave: Historische Vereniging Oud-Dordrecht, 978-90-812135-1-6 / NUR 693. Het verhaal is tevens te vinden op de website www.dordrecht.nl/archeologie

³ Het onderzoeksrapport van de opgraving Elfhuizen zal dit jaar worden afgerond. Het zal te verkrijgen zijn via www.halos.nl maar de tekst zal tegen die tijd ook in pdf-formaat te vinden zijn op www.dordrecht.nl/archeologie